

po dně

› příběhy směrů, cest, škol, žáků a mistrů

karel adamus

PO DNĚ

P r a h a 2 0 0 8

po dně

> příběhy směrů, cest, škol, žáků a mistrů

karel adamus

PO DNĚ

Copyright © Karel Adamus, 2008

Czech edition © dybbuk, 2008

ISBN 978-80-86862-63-7

Právě to

Kdosi se dobýval k mistru Slzovi. Ten poslal mistra Otázku, který u něj pobýval, ať se podívá, co se to děje. „Kdo to byl?“ zeptal se ho, když se vrátil. „Mistr Prostota, mistr Probuzení, mistr Pořádek; bylo tam s nimi ještě pár dalších, ale ti se nepředstavili.“ „Co jsi jim řekl?“ „Poslal jsem je pryč s tím, že nic nemáme, že nic nepotřebujeme.“ „Dobře jsi udělal,“ řekl mistr Slza, „jsou to hlavy zlodějských tlup, které řadí v širokém okolí již několik set let a pořád se k nim přidávají další.“ „Prostota, Probuzení, Pořádek. Co asi tak mohou krást?“ prohodil mistr Otázka. „Právě to!“ odvětil mistr Slza.

Bude mladší

Mistr Třmen byl vztekloun a podivín, ostatní si na něj často stěžovali mistru Slzovi. Ten jim na to vždycky řekl: „Vím o tom, mějte s ním strpení, z toho vyroste. Až bude starší, tak ho to přejde.“ Mistr Třmen stárnul, stížností však neubývalo. Jednou si na něj přišel postěžovat mistr Otázka: „Už mu je skoro devadesát, a je pořád stejný,“ řekl. „Změní se, přejde ho to, až bude mladší, tak ho to přejde,“ odpověděl mu na to mistr Slza.

O vnitřním a vnějším

Mistr Otázka se procházel městem, kde pobýval u přítele. Toulal se ulicemi, bloumal v parcích, vysedával u řeky. Až jednou se znenadání ocitl na jakési velké slavnosti, kde za účasti a ovací obrovského davu nějakí znalci vybírali, určovali a vyhlašovali nejkrásnější dívky a nejskvělejší mladé muže světa. Když se mistr Otázka později vrátil z města domů, vyhledal všechny své nejkrásnější básně, všechny své nejskvělejší kresby a spálil je.

Peníze nebo život

Jeden bohatý a mocný muž se doslechl o nedostižném učení mistra Vzpruhy. Poslal za ním své lidi s penězi, aby ho pro sebe získal. Když mistra našli, vyřídili přání svého pána a nabídli mu peníze. Mistr však peníze odmítl a zůstal. Když odjeli, povídá mu jeho žena: „Tomu nerozumím, to budeme třít bídu věčně? Nemáme na jídlo, a ty si dovolíš odmítnout peníze.“ Mistr odpověděl: „Nejde o peníze, ale o život. Obávám se, že onomu mocnému pánovi nešlo o učení, ale o něco, o čem slyšel, o něco, o čem mu kdosi cosi pověděl. Kdybych byl dnes nabídku přijal, kdoví, jak bych na tom byl u něj zítra, kdy by mu někdo jiný opět něco pověděl, ale něco úplně jiného.“

Způsob jak

Mistr Otázka se ptal mistra Slzy: „Na co myslíte, když tvoříte?“ „Nemyslím,“ odpověděl mistr Slza. „A jak to děláte?“ chtěl vědět Mistr Otázka. „Oběma rukama,“ zněla odpověď. „Vysvětlíte mi to?“ žádal mistr Otázka. „Je hodně způsobů, jak získat, jak nabýt, jak se proslavit, ale je jen jeden jediný způsob, jak završit volnost,“ řekl mistr Slza a dodal: „Obyčejný člověk žije v domnění, že myslí hlavou. Namáhá-li však mysl, rozum, paměť, namáhá-li vědomí, nachází jen to, čemu se naučil, to, co už ví a umí. Tomu se říká myslit. Teprve ten, kdo začne myslet tělem, nachází i to, čemu se neučil, co neví, co neumí. Tomu se říká nemyslet. Avšak je způsob, jak proniknout k nejzazšímu a opravdu tvořit, a to nemyslet ani hlavou, ani tělem. Tomu se říká nemyslet oběma rukama.“ „A co děláte s vytvořenými díly?“ zeptal se mistr Otázka. „No,“ řekl mistr Slza, „občas ke mně chodí nějaký muž vynášet odpadky.“

O smyslu umění

„Má umění smysl, anebo nemá?“ zeptal se mistr Otázka mistra Slzy. „Má i nemá,“ odpověděl mistr Slza, „lépe řečeno ne i má,“ upřesnil a pokračoval. „Věci umění jsou ve skutečnosti zbytky, odpadky; ale kdyby tomu tak nebylo, nebylo by možné odhodit je a zbavit se jich, nebyl by možný návrat a odpoutání, proto se mluví o tom, čemu říkáme neumění, o tom, jak cokoli vyjádřit, aniž by to bylo vysloveno, proto se mluví o otevřenosti a prázdnotě. V tom, co je, může být mistrovství a dokonalost. Svrchovanost však může být jen v tom, co není; a jedině to, co není, může vdechnout všemu tomu, co je, smysl. Ptát se po umění, ptát se po neumění, ptát se po smyslu, ptát se po nesmyslu, nevede to ke krajnostem? Neznamená to vymykat se samozřejmosti? Neznamená to bránit se životu?“

Nástroje umělce

Mistr Otázka dostal darem hedvábí a barevné tuše. „Co s tím?“ zeptal se svého jediného žáka. „Barevnou tuší se kreslí na hedvábí, přece,“ odvětil žák. „Odedávna mám tohle,“ ukázal mistr na obyčejnou černou tuš a papír, „a vždycky mi to stačilo, ať už jsem chtěl vyjádřit cokoli. Podobné věci,“ ukázal na darované, „kdo si s podobnými složitostmi začne, podobně složitě tvoří a nakonec se sám stává tomu podobným. Kde je potom to původní, kam se poděla jednoduchost, kam prostota? Bude pak ještě možná volnost? Nechtěl mě někdo oloupit?“ Mistr se zamyslel a po chvíli podal darované věci žákovi: „Běž to vyměnit za víno!“

O velkém a malém

„Tak velký umělec a žije v tak malém městě,“ řekl mistr Otázka o mistru Tříbilovi. „Kdyby jen tušil, že je umělec, jistě by se hned přestěhoval,“ řekl na to mistr Slza.

To nejlepší

„Čím to, že existuje umění?“ zeptal se mistr Otázka. „Kdyby vůbec kdy existovalo, pak by bylo už dávno po něm,“ odpověděl mistr Slza. „A co kdyby se za čas ukázalo, že to, co jste vytvořil, nebylo umění a vy sám že jste nikdy nebyl umělcem?“ „Nebylo by to to nejlepší, co by mě mohlo potkat?“

O tříbení díla

Mistr Zabil řekl: „Pochopit cestu umění znamená nejednat, nevědět, neumět.“ Mistr Umřel řekl: „Následovat cestu znamená vracet se a vyrovnat se cestě znamená ustoupit před ní.“ Mistr Narodil řekl: „Odvázat se toho znamená otevřít se tomu.“ Mistr Završil řekl: „Otevřít se tomu znamená sklonit se před tím.“ „Dosáhnout toho a překonat to znamená vzdát se toho,“ řekl mistr Odpoutal. Po chvíli se zeptal: „A o čem je řeč?“

Nic moc

Po deseti letech učení se mistr Otázka setkal s mistrem Slzou. „Co ses naučil za ta léta?“ zeptal se ho mistr Slza. „Nic,“ vyhrkl bezděčně mistr Otázka. „To stačí,“ usmál se mistr Slza, „důležité je naučit se s tím zacházet stejně dobře jako s něčím.“

Pravda

Mistr Slza a mistr Otázka spolu seděli v hospodě, když tu náhle vybafl mistr Otázka na mistra Slzu: „Co to je pravda?“ „Pravda...!“ zvýšil hlas mistr Slza. „Pravda?!“ ozvalo se z výčepu. „Už se to nese!“

Otázky Života a Smrti

„Lidé se hrozí pekla, lidé se těší na ráj, co to vlastně je peklo, co je to ráj?“ zeptal se Život Smrti. „Nevím, také to nevím,“ odpověděla Smrt. „Co kdybychom se na to zeptali mistra Slzy,“ řekli si nakonec. Vyhledali mistra a ten jim řekl: „Jak to, že o těch věcech nic nevíte?“ „Jak bychom mohli vědět, jsme jen nástroje bytí, do lidských srdcí nevidíme. Vejít se dá jen otevřenou branou,“ řekl Život. „A vidět se dá jen skrze to průzračné, skrze to nezčerené,“ odpověděla Smrt. „Tak jako jsou Život a Smrt nástroje bytí, právě tak jsou peklo a ráj nástroje člověka,“ řekl mistr. „Ovšem, člověk by měl mít míň hlav a víc rukou, aby se s těmi nástroji naučil vůbec zacházet,“ dodal.

O živobytí umělce

Mistr Prohnaný se posmíval mistru Přezkovi kvůli jeho živobytí. Prý, jak jen se mohl dát na tak obyčejné, špinavé řemeslo. Aby se uživil, bude muset občas lhát, jindy podvádět, a někdy dokonce i krást, tvrdil mistr Prohnaný. Proč prý si nezvolil svobodu umělce. „No dobře,“ odpověděl mu na to mistr Přezka, „zvolím-li si svobodu umělce, nebudu pak muset, abych se uživil, lhát, podvádět a krást pořád?“

Odpadkový koš

Jakýsi muž začal, zničehožnic, psát velmi dobré básně. „Je to vůbec možné? Je možné se tomu jen tak, z ničehož nic, naučit? Jak to dokázal?“ zeptal se kdosi mistra Otázky. „A není to ten člověk, který mistru Slzovi vynáší odpadky?“ řekl na to mistr Otázka.

Spolu s umělcem

Tak jako oslík, který se přidal ke stádu krav, žene se s nimi a hýká i já, i já, i já jsem kráva, zůstává pořád oslem, právě tak se mnozí lidé přidávají k tomu, kdo jde cestou umění a opravdu tvoří. Myslí si pak o sobě, i já, i já sleduji cestu, a přitom se stávají a zůstávají dál pořád jen a jen umělci.

Kolem umění

„Skoro bych řekl, když se kolem umění točí, motá a plete taková spousta lidí, že na tom něco je,“ řekl mistr Otázka, když se ho kdosi ptal, co si myslí o umění. „Ale není tomu tak se vším ostatním, čím se lidé zabývají? Ale kdy se někdo zeptá na to, co není, na cestu svrchovaného umění, na neumění, na to nejzazší, na krajinu, na území, kde nepotkáš živáčka?“

Dílo umělce

„Říká se umění, mluví se o umělcích; co to vlastně je umění?“ zeptal se mistr Řemen mistra Otázky. „Jednoduše. Umění je dílo umělce,“ odpověděl mistr Otázka. „Ale...“ chtěl něco dodat mistr Řemen. „Pak to není umění!“ přerušil ho mistr Otázka. „Ale co když...“ namítl Řemen. „Pak to není umělec!“ přerušil ho opět mistr.

Mezi umělci

Mezi umělci žil muž, kterému všichni říkali Obrazobák. Jakýsi návštěvník se tomu podíval; chtěl vědět, proč má tak neobvyklou přezdívku. Kdosi mu vysvětlil: „V útlém mládí přišel nešťastnou náhodou o nos a nemá rád umění, proto mu tak říkáme.“ „A co kdyby měl rád umění?“ ptal se cizinec. „Tak to bychom mu říkali jen Zobák.“ „A kdyby měl rád umění a nepřišel v mládí o nos?“ „V tom případě bychom ho vůbec nepoznali.“

Hranice

„Stát! Hranice! Dál mohou jen ti, kdo mají hlavy!“ Mistři a žáci se zastavili. Mistr se žáků zeptal: „Už jste viděli hranici?“ „Neviděli!“ „Vidíte?“ řekl mistr. „A přesto, svět je plný hranic. Hranic hmotných, jako například zdí, plotů, ostnatých drátů, železných zábran, hlídačů, hlídačích psů... Hranic méněhmotných, jako třeba zákonů, nařízení, pravidel, vyhlášek, zákazů, varování... A hranic nehmotných, jako třeba předsudků, domněnek, představ, názorů, pravd, myšlenek... A přitom platí: čím nehmotnější hranice, tím neprostupnější. Bytosti, všechny bytosti, ať už žijí kdekoli, se ve svých světech prosazují pomocí hranic. Ale o tom jindy. Nám na Dně stačí tři hranice: jednání, vědění, umění. Narazíme-li na ně, zastavíme se a ustoupíme. Zde ve světě se řídíme hranicemi řeči. Nemáme-li hlavy, nepřekročíme je, ani je překročit nemůžeme. Proto vstupujeme do příběhů a příběhy putují s námi. Vydáme se tudý,“ mávnul mistr rukou jihozápadním směrem, „cestou nás budou přepadat příběhy, budou nás napadat, dotírat na nás, a nebudeme-li se jim bránit, navštíví nás.“ Nejmladší žák namítl: „Tím směrem jsou jen hory, samé hory, cesta bude obtížná, putování namáhavé a pomalé.“ „Tím lépe!“ řekl mistr. „Čím rychleji se kdo pohybuje, tím spíš je na hranici, která mu v něčem brání. Čím pomaleji půjdeme, tím víc příběhů nás přepadne.“ A mistři se vydali, přepadání příběhy, co nejpomaleji, jihozápadním směrem.

O vědění

Nejvyšší z mistrů se rozhodl, že jmenuje svého nástupce. Svolal proto všechny mistry, aby z nich jednoho vybral. Když se všichni shromáždili, vystoupil a řekl: „Svolal jsem vás všechny proto, abych vám připomněl, že i ten nejmenší, i ten nejtitěrnější chlup na vašem těle je moudřejší než vaše mysl...“ „Ale to přece všichni víme!“ přerušil ho jeden z mistrů. „Dobře,“ řekl nejvyšší, „ti, kteří vědí, ať odejdou a počkají venku.“ Nato všichni mistři odešli. Po chvíli vyšel ven nejvyšší z mistrů a řekl: „Dnes nebude určen nástupce.“ „Můžete nám říct proč?“ zeptal se kdosi. „Všichni odešli,“ řekl nejvyšší.

Kde a jak

Mistr Slza a mistr Otázka seděli u řeky a pozorovali dovádějící rybí potěr. „Kde asi tak mohl vzniknout život?“ zamyslel se mistr Otázka. „Ty to nevíš?“ podivil se mistr Slza. „V bouřkových mracích, přeci,“ dodal. „V bouřkových mracích? A jak?“ chtěl vědět mistr Otázka. „Jak, jak,“ odvětil mistr Slza, „copak jsi ještě neviděl bouřku?“

Jak se to vezme

Jeden člověk rád chodil; lidé mu říkali Vodec. Jiný zase rád jezdil v člunu na jezeře; lidé mu říkali Chodák. „Proč jim lidé jednoduše neříkají Chodec a Vodák?“ divil se tomu mistr Otázka. „Pro jistotu,“ řekl mu na to mistr Slza. „Jak, pro jistotu?“ chtěl vědět Otázka. „Záleží na tom, jak se to vezme,“ odpověděl na to mistr Slza. Ukázal na nedalekou horu a řekl: „Z hlediska země je to hora, zato z hlediska vzduchu je to jáma.“

Jako vždycky

Mistr Slza a mistr Otázka se spolu procházeli po nábřeží řeky. Když přecházeli most, zastavili se na chvíli a pozorovali hladinu. „Copak se asi stane s těmi odpadky?“ prohodil mistr Otázka, když uviděl různé věci a splašky plovoucí v řece. „Sežereme je, jako vždycky,“ odpověděl mistr Slza. „Jak to myslíš, sežereme je, jako vždycky?“ zeptal se mistr Otázka. „Sežereme je, až z nás budou červi,“ řekl na to mistr Slza.

Vidíte?

Nejstaršího žáka potkalo neštěstí. Náhle přišel o všechno, co měl, co si za celý svůj život nahromadil. Nebylo to však na něm vůbec znát. Choval se, jako by se nebylo bývalo vůbec nic stalo. Když se ostatní divili, s jakým nadhledem a klidem snáší to, co se mu přihodilo, řekl jim: „Jistě, potkalo mě neštěstí; ovšem nevím, proč bych měl naříkat. Copak na tom nejsem stejně jako mnozí jiní? Třeba nejmladší žák, také nic nemá. A podívejte se na něj: běduje a naříká?“

„Vidíte?“ prohodil mistr Řemen, když slyšel příběh. „Tady na Dně máme všechno, a ani o tom nevíme. A tak to má být. Nesmíš o tom vědět. Jinak, i když nic nevlastníš, táhneš za sebou hodně těžké břemeno, o to těžší, že neváží vůbec nic.“

Hudba sfér

„Říká se, že vesmír, že všechny ty myriády světů sviští, duní, praskají, hučí, skřípou, jásají, kvílí, řvou, hovoří, zpívají, vzlykají, naříkají, vzdychají a šeptají a to vše dohromady prý tvoří hudbu, hudbu sfér, je tomu skutečně tak?“ zeptal se kdosi mistra Slzy. „Jestliže něco sviští, duní, praská, hučí, skřípe, jásá, kvílí, řve, hovoří, zpívá, vzlyká, naříká, vzdychá, šeptá, pak převládá jednání, vědění a umění. Převládá-li nejednání, nevědění, neumění, převládají mlčení, ticho, klid a vládne soulad; ať už na nebesích, na zemi anebo v nějakých jiných světech. Je to hudba?“ odpověděl mistr Slza.

Do smrti a po smrti

Mistr Rum umřel. Jeho dva známí ho však každý den dál potkávali, jako by byl stále naživu. Oběma to bylo divné, a tak se jednoho dne sešli u šamana. První si stěžoval: „Je to nepříjemné, děsí mě to a zneklidňuje, nedá se s tím něco dělat, nějak to léčit?“ „Nevadí mi to,“ řekl druhý, „jen bych chtěl vědět, co to má znamenat, ještě jsem se s něčím takovým nesetkal.“ „Není taková choroba,“ řekl jim šaman, „jsou to následky krajnosti; ten, kdo měl mistra hodně rád, ten ho bude potkávat až do své smrti. Ten, kdo ho hodně nenáviděl, ten ho bude potkávat ještě i po smrti.“

O zatatosti mysli

Mistru Rýhovi vypadly přes noc skoro všechny zuby, zbylé se uvolnily. Ráno šel za šamanem zeptat se na příčiny, zjistit, zda to není příznak nějaké zhoubné choroby. „Co jste včera dělal?“ zeptal se ho šaman. „Ráno jsem byl na trhu a po obědě jsem si šel poslechnout mistra Slzu, který zavítal do města; večer jsem šel brzy spát,“ odpověděl Rýha. „Myslel jsem si to,“ řekl šaman, „zuby se uvolnily a vypadaly pohnutím mysli.“ „Pohnutím mysli? Nepozoroval jsem žádné rozrušení, žádný neklid,“ řekl Rýha. „Tím to je,“ řekl šaman. „Je-li zde nadmíru sevřenosti, je-li zde přespříliš uzavřenosti, zjedná si nakonec průchod i uvolněnost a otevřenost.“

Když to mistr Přezka vyprávěl ve společnosti přátel, namítl mistr Háček: „Nemělo by se něčeho ubrat? Třeba těch zubů.“ „Spíš něco přidat,“ řekl mistr Vlašec, „přidal bych ještě hlavu.“ „Hlavy se ubírají,“ upozornil je mistr Otázka, „přidávají se ruce.“

Jakoby nic

Kousek za městem se zatínalo do krajiny hluboké údolí, tak rozlehlé, že se zatím nikdo nepokusil zmapovat aspoň jeho okraje. Lidé se těmito místům vyhýbali, přesto se stávalo, že se po příkrém srázu občas někdo zřítíl do propasti. Takový člověk se pak nikdy nevrátil. Mistr Nešel tudy jednou procházel, když tu se s ním náhle sesul okraj srázu a on se zřítíl dolů, do propasti. Když se zmatený a otřesený probral, křičel nahoru: „Pomóóó! Pomozte mi! Co se stalo?! Co se děje?! Kde to jsem?! Co to je?! Kde jste kdo!“ Nahoře se objevil obrys člověka, shlížejícího do propasti. „Pomoc! Co se mnou bude?! Co mám dělat?! Umřu tady! Umřu!! Jsem v pekle!!“ křičel mistr. „Dělej jakoby nic,“ ozvalo se po chvíli shora, „tady na nebi jsme na tom stejně!“

O barevnosti světa

„Jak to, že nepoužíváte skoro vůbec barev?“ zeptal se mistr Otázka mistra Stroheho. „Nerad přeháním, nerad škodím, nerad se podílím na násilí,“ řekl mistr Strohá. „Vysvětlete mi to.“ „Už jste někdy viděl, jak se vyrábějí barvy? Napadlo vás, kolik vozů různých rud a dalších surovin se svezou? To vše se pak drtí, mele, třídí, cedí, čistí, plaví, zahušťuje, taví, sublimuje, filtruje, usazuje, destiluje a opět slučuje, než se získá náprstek barvy. A to nemluvím o barvách získávaných z rostlin či živočichů. To vše se pak míchá s vodou nebo olejem a štětci z prasečích štětín či srstí z veverčích ocásků, vyder anebo kun se nanáší a roztírá na plátno. Fuj!“ ulevil si mistr. „Ale kdyby zůstalo jen u barevnosti! Podobní lidé stupňují obludný důmysl do krajnosti a takzvaná tvůrčí vynalézavost se mnohdy zvrací v děsivou ničivost. Deset armád vyplení zem, deset umělců zpustoší svět!“ „Co navrhujete?“ chtěl vědět mistr Otázka. „Měkkost, poddajnost, v tom to vězí. V měkkosti je porozumění, v poddajnosti síla,“ řekl mistr Stroh. „V otevřenosti je cesta, v prázdnotě je svrchovanost, v ústupnosti je odvaha vracet se, odvaha ztrácet. Všechny pochody potřebné k zušlechtění surovin, k jejich proměnám se pak uskuteční v mysli. Kde vyvstává svět, tam barevnost světa vzniká. Teprve pak je možné vidění, teprve pak se dá rozeznat barevnost od barvení, tvoření od umění, myšlení od vědění a jednání od nejednání. Ty nejobyčejnější prostředky pak samy slouží, samy se nabízejí k vyjádření a završení díla.“

Básník

„Básník nepíše,“ řekl mistr Slza při hovoru o básnickém umění. „Básník nepíše. Kdo ví a vidí, netvoří,“ opakoval. „A kdo jsou ti, kteří píší a tvoří?“ chtěl vědět mistr Otázka. „Literáti a umělci,“ odpověděl mistr Slza. „Jestliže básník není dost obezřetný, neprozřetelně vystoupí a začne tvořit, vzedme se vlna odporu. Strhne se pokřik, smích, pletichy, zášť podobných lidí a hrozí, že bude rozcupován, zašlapán, zničen. Přežije-li přesto a zachrání se, zmocní se aspoň jeho díla; znetvoří je, zpitvoří, rozmělní, zuboží a prohlásí je vznešeným, nesmrtelným a tím jediným pravým. Takto pokřivené a zubožené dílo pak přináší lidem jen zmar, škodu a neštěstí.“ „Co s tím?“ zeptal se Otázka. „Básník nejedná, to je jeho úkryt, jeho skrýš,“ odpověděl mistr Slza. „A jak často dochází k takové neprozřetelnosti, k takovému vystoupení básníka?“ „Přibližně jednou za dva tisíce let,“ řekl mistr Slza.

Sláva

Ve městě žil naprosto obyčejný, bezvýznamný člověk, jehož zálibou bylo umění. Místními umělci byl však přehlížen a jeho dílo bylo považováno za naprosto bezcenné. Postupně se na něj úplně zapomnělo, žil osaměle, bez rodiny a bez přátel. Jednou přijel do města proslulý znalec umění a kdesi zhlédl několik jeho prací. Usoudil, že jde o převratná díla mimořádné hlubokosti, a pokusil se umělce vyhledat. Žádná z těchto prací však nebyla podepsána, a tak se nepodařilo zjistit, ani jak se jmenuje, ani kde žije. Lidé, kterých se vyptával, o něm nikdy neslyšeli. Znalec se nenechal odradit a s pomocí přátel zahájil důkladné pátrání. Podařilo se zjistit pouze to, že onen umělec patrně už nežije. Pátrali tedy na městských hřbitovech, až se jim podařilo najít hrobaře, který si matně vzpomínal na kohosi takového. Když ho požádali o popis mistra, aby mohli posoudit, zda to byl skutečně on, hrobař řekl: „Podněžník, vobejda, záplatec, bezdomník, rosos, podnebesník, zejtrakdes, potomník, podvenbos, tak se mi jevil. Párkrát jsem ho potkal, když ještě žil.“ Znalec po důkladném bádání zjistil, že tento popis se shoduje s popisy několika jiných lidí, kteří si mistra také připomněli. Chtěli tedy vyhledat aspoň jeho hrob, ale hrobař si nedokázal vybavit, kde mistra pohřbil. Celá věc byla tedy odložena. Když hrobař zemřel, pohřbili ho s pompou a vybudovali mu na hrobě velký pomník z leštěného mramoru, na kterém bylo vytesáno: *Zde odpočívá hrobař neznámého významného umělce.*

O nezávislosti

Ve městě měla být celý den velká slavnost. Brzy ráno vyzvedl mistr Rázný na stožár před svým domem obrovský balvan. Vzbudil tím velký rozruch. Lidé z celého města se k němu chodili dívat, až ho kdosi upozornil: „Na stožár patří vlajka, ne kámen!“ „Kdybych tam vyvěsil vlajku,“ řekl mistr, „nebo třeba košili, kalhoty, plášť, cokoli, co se ve větru třepotá, nadnáší, vlaje, otáčí a vlní, hned by se ve městě rozkřiklo, že mistr Rázná se přidala k té či oné straně.“